

До спеціалізованої вченої ради
Д 32.051.06 Волинського національного університету
імені Лесі Українки,
проспект Волі, 13, м. Луцьк, 43025

ВІДГУК
офіційного опонента
ЧОРНОЇ НЕЛІ ПЕТРІВНИ
на дисертаційну роботу Матійчука Любомира Павловича
на тему: «Державне та ринкове регулювання системи енергетичної безпеки
України», подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних
наук за спеціальністю 08.00.03 - економіка та управління національним
господарством

Актуальність теми дослідження. Енергетичний сектор має надзвичайно важливе значення для економіки кожної країни. Стабільний та випереджаючий розвиток національних територіально-структурних комплексів є наслідковою реакцією на дотримання принципів та норм енергетичної безпеки. У свою чергу, постіндустріальний тип господарського устрою на сьогодні потребує все більшої кількості енергетичних ресурсів. Відтворювальне життєзабезпечення усієї економічної системи напряму залежить не лише від пропозиції енергетичних ресурсів, але й від умов доступу щодо їх практичного застосування.

Соціально-економічні виклики вітчизняної енергетичної системи вимагають об'єктивного та прозорого регулювання в напрямі поєднання функцій державного та ринкового впливу на структурну модернізацію енергетики. Системність енергетичної безпеки дедалі більше привертає увагу до потреби у синтезованих і змішаних формах регулювання та має мультиплікаційний вплив на соціально-економічну систему, адже надає імпульс для розвитку суміжних секторів.

Тому попередження та уникнення загроз енергетичної безпеки є профілактикою до виникнення кризи задля дотримання сталості економічного розвитку країни. Водночас, стан енергетичної безпеки є відображенням національної безпеки, будучи її формоутворюючим сегментом, згідно змісту Закону України «Про національну безпеку України». Слід констатувати, що

вона являє собою державні заходи щодо захищеності національних інтересів України, в першу чергу, від реальних, а також потенційних загроз. В цей же час, державні та ринкові інструменти регулювання системи енергетичної безпеки України покликані вирішити величезну кількість питань на шляху до енергетичної незалежності та перемоги України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. За результатами ознайомлення з дисертаційною роботою Матійчука Л. П. можна відзначити наукову обґрунтованість та достовірність отриманих автором наукових результатів. Це дає можливість засвідчити ґрунтовне опрацювання автором існуючих підходів до теоретичного базису окреслених завдань дисертаційної роботи. Свідченням цього є список використаних джерел, що налічує 428 найменувань, серед яких наявні праці вітчизняних та зарубіжних фахівців з економічних питань державного регулювання, економічної безпеки, економічних ризиків, менеджменту, економіки енергетики, а також нормативні, законодавчі та статистично-аналітичні матеріали.

Слід відмітити наявність чіткої логіки і наукової обґрунтованості у визначенні об'єктно-предметної сфери дослідження, що стало основою коректного і грамотного викладів предмету, об'єкту, мети та методів наукового пошуку. Конкретизація цілей та стратегії забезпечення системи енергетичної безпеки передбачала застосування системного та процесного підходів. Окрім того, використано методи статистичного аналізу в дослідженні динаміки ключових показників. Для оцінки стану суб'єкта енергетичної системи було використано денотативний, ресурсний та рівневий підходи.

Це забезпечило отримання достовірних висновків і положень, які було апробовано у виробничому, управлінському, освітньому секторах. Вищевикладене є підтвердженням обґрунтованості, достовірності та результативності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації

Ознайомлення зі змістом дисертації, її авторефератом, науковими публікаціями дисертанта дає підставу для об'єктивного оцінювання основних

наукових положень, методичних розробок і висновків, що характеризуються суттєвими елементами наукової новизни і відображають особистий внесок автора у вітчизняну економічну науку і практику управління національним господарством. Зміст дисертації повністю розкриває обрану для дослідження тему та свідчить, що Матійчук Л. П. досягнув визначеної мети і розв'язав поставлені у роботі наукові та прикладні завдання.

Новизна наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Виокремлені автором положення наукової новизни чітко і послідовно описують основні результати дослідження. До положень, які містять наукову новизну і свідчать про особистий внесок автора у розбудову обраного наукового напрямку варто, зокрема, віднести наступні.

Розроблено архітектуру моделей оцінки забезпечення енергетичної безпеки, яка відрізняється від існуючих досі структурованістю, етапністю, критеріями та підходами, застосування якої реалізовуватиметься у тривимірному форматі та забезпечуватиме сталість енергетичної безпеки. Зокрема, архітектура запропонованої економіко-математичної моделі включає такі енергетичні компоненти як: електроенергетика; природний газ; нафта; альтернативна енергетична галузь.

Архітектурна композиція авторської економіко-статистичної моделі забезпечення енергетичної безпеки передбачає чотири основних сценарії розвитку її стану: підтримання, стабілізація, відновлення та занепад. Запропоновано модель оцінювання, яка також включає ряд агрегованих складових енергетичної безпеки: стратегічна складова енергетичної безпеки; суспільно-економічна складова енергетичної безпеки; ефективність функціонування енергетичного сектору; еколого-економічна складова енергетичної безпеки; соціально-економічна складова енергетичної безпеки, кожна з яких включає множину кількісних індикаторів.

Запропоновано модель розрахунку інтегрального коефіцієнта енергетичної безпеки шляхом використання методів адитивної або

мультиплікативної згортки первинних часткових індикаторів, які попередньо об'єднуються в проміжні агреговані складові. Визначені порогові діапазони, які дозволили інтерпретувати отримані значення за категоріями: дуже низьким, низьким, середнім, високим і дуже високим рівнем значення коефіцієнту або складової енергетичної безпеки. Даний метод має переваги над іншими, так як дозволяє використовувати не лише поточні фактичні значення, але і прогностичні параметри, отримані на основі аналізу попередніх даних з використанням лінії тренду.

Удосконалено основні напрями розвитку енергетичної безпеки в Україні, які включають наявність власного енергетичного потенціалу, що є свідченням рівня енергетичної незалежності країни, організаційно-економічних відносин між суб'єктами у сфері енергетичного споживання, різну комбінацію державних і ринкових важелів регулювання енергетичної сфери та зовнішню політику країни щодо цілей застосування енергетичних ресурсів, фінансові ресурси.

Удосконалено системно-трансформаційний методологічний підхід, який ґрунтується на впровадженні змішаного типу регулювання системою енергетичної безпеки через державні та ринкові важелі впливу на засадах підвищення щільності зв'язків між компонентами енергетичної безпеки, орієнтованих на галузеву цілісність корпоративного, територіального та інноваційно-технологічного характеру. Застосований метод дав змогу запровадити модель інноваційної компоненти структурної модернізації енергетичного сектору України.

Запропоноване авторське бачення структури виробничо-економічної моделі паливно-енергетичної системи України. На відміну від усталених підходів, структура паливно-енергетичної системи України концептуалізована у такий спосіб, де всі первинні енергопродукти, їх видобуток, переробка в інші види палива та сировини є інтегрованими в електричну та теплову енергію. Це свідчить про системність галузей, котрі формують паливно-енергетичний комплекс та охоплюють технологічно-виробничі процеси.

У наукових положеннях дисертаційної роботи Матійчука Л. П. набули подальшого розвитку: напрями впливу на системність енергетичної безпеки, які включають процеси глобалізаційного характеру через прояви посилення інтеграційних процесів енергетичного, економічного, технологічного, міжнародного та міжконтинентального значення; специфікація дефініції «система енергетичної безпеки», яка пронизує окремі галузі суспільних, природничих та технічних наук, а також асоціюється із забезпеченням спроможності держави та ринкового середовища економічно та технічно обґрунтованим способом гарантувати забезпечення потреб суспільства в енергетичних ресурсах з метою подальшого якісного та безпечного енергоспоживання, унеможливаючи вплив внутрішніх та зовнішніх загроз; системний підхід до визначення об'єктного поля нормативно-правового забезпечення, створення моделі формалізації законодавчого супроводу енергетичної сфери, що дозволить ідентифікувати об'єкт дослідження у відповідності до змісту Енергетичної стратегії України; специфікація застосування відновлювальних джерел енергії з подальшим виділенням критеріїв системності енергетичної безпеки з огляду на особливості сфери та взаємозалежності між іншими складовими енергетичного сектору; архітектура безпеки енергії, згенерованої з використанням відновлювальних джерел енергії.

Усе вищезазначене надає підстави позитивно оцінити науковий доробок Матійчука Л. П., зокрема щодо змістовності винесених на захист елементів наукової новизни дисертації та вагомості сформованих теоретико-методологічних, методичних, науково-практичних засад для подібних досліджень в управлінні національною економікою.

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях. За темою дисертаційної роботи Матійчука Любомира Павловича опубліковано 55 наукових праць, із них: 3 монографії, одна з яких одноосібна, 29 статей у наукових фахових виданнях (з них 4 статті – у закордонних виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of Science, одна з яких Q1), 23 публікації у матеріалах й збірниках тез доповідей на

наукових конференціях.

Характер видань і зміст опублікованих наукових праць достатньо повно висвітлюють отримані автором наукові результати та підтверджують правомірність здобуття Матійчуком Л. П. наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Особистий внесок здобувача у колективних наукових роботах відображено у переліку публікацій.

Відсутність у дисертації та наукових працях, які розкривають її результати, академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

При проведенні експертизи дисертації та задекларованих наукових публікацій у спеціалізованій вченій раді повною мірою встановлено відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації на основі вивчення тексту роботи та використання спеціалізованого програмного забезпечення. Окрім того, наукові положення, дослідження, результати, які виносилися на захист кандидатської дисертації Матійчука Любомира Павловича на тему: «Статистичне оцінювання надійності банків України», на захист у представленій докторській дисертації не виносяться та не прослідковуються.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Матійчука Любомира Павловича: «Державне та ринкове регулювання системи енергетичної безпеки України» складається з анотації, вступу, п'ятих розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У першому розділі дисертації «Теоретико-наукові засади системи енергетичної безпеки України» приділено увагу вдосконаленню теоретико-методологічних підходів до визначення сутнісного розуміння, принципів та підходів до енергетичної безпеки України, узагальнено та конкретизовано цілі та стратегії забезпечення системи енергетичної безпеки, класифіковано загрози та ризику системі енергетичної безпеки у частині ієрархічного зв'язку.

У другому розділі «Система енергетичної безпеки України: структура та галузеві ринки» обґрунтовано усталені підходи до оцінки паливно-енергетичного комплексу України, синхронізовано особливості системності

реалізації безпеки ринку вуглеводнів, електроенергетичної галузі, сфери застосування відновлювальних джерел енергії України.

У третьому розділі «Державне регулювання системи енергетичної безпеки України» охарактеризовано нормативно-правові засади регулювання енергетичної сфери за умов європейської інтеграції, державні та ринкові методи регулювання системи енергетичної безпеки, енергетичну політику держави, як стабілізуючий чинник трансформації системи енергетичної безпеки.

У четвертому розділі «Методологічні підходи до ідентифікації та зменшення загроз галузей системи енергетичної безпеки України» розроблено та запропоновано нові методологічні підходи до оцінки сучасного стану та рівня безпеки електроенергетичного ринку, нафтогазової сфери та сфери застосування відновлювальних джерел енергії.

У п'ятому розділі «Шляхи та перспективи підвищення рівня ефективності системи енергетичної безпеки України» розроблено архітектуру моделей оцінювання рівнів енергетичної безпеки держави, модель розрахунку інтегрального індексу рівня енергетичної безпеки держави, напрями підвищення рівня ефективності системи енергетичної безпеки України.

Дисертація Матійчука Л.П. «Державне та ринкове регулювання системи енергетичної безпеки України» за обраною темою, постановкою наукової проблеми, сутністю винесених на захист положень та змістом матеріалів дослідження відповідає паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Обсяг та оформлення дисертації є такими, що відповідають діючим вимогам МОН України.

Практична та загальнонаціональна цінність результатів дослідження полягає у розробці пропозицій щодо удосконалення процесів організації та реалізації державного та ринкового регулювання системи енергетичної безпеки України. Основні положення, а також висновки дисертації, що характеризуються прикладним характером, пройшли апробацію та активно використовуються в процесі діяльності наступних організацій та установ:

Волинський національний університет імені Лесі Українки (довідка №03-24/03/1640 від 17.07. 2023 р.), АТ «Волиньгаз» (довідка №43001-Сл-2023-0323 від 13.03. 2023 р.), ГО «Інститут економічних та еколого-енергетичних досліджень» (довідка №135 від 10.04. 2023 р.), ТзОВ «Енергоконсалтінвест» (довідка №147 від 17.03. 2023 р.), АТ «Рівнегаз» (довідка №330-Сл-3228-0323 від 15.03. 2023 р.), ПАТ «Рівнеобленерго» (довідка № 26-04/2315 від 13.03. 2023р.), ПАТ «Тернопільміськгаз» (довідка №233 від 17.03. 2023 р.), Тернопільський національний університет імені Івана Пулюя (довідка від 07.02. 2023 р.), ВАТ «Тернопільобленерго» (довідка №2144/51 від 24.04. 2023 р.).

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи.

Відмічаючи достатньо високий рівень дисертаційного дослідження, вважаємо за необхідне звернути увагу на наявні в ньому окремі зауваження та дискусійні положення:

1. При розкритті питання 1.1. «Сутнісне розуміння, принципи та підходи до енергетичної безпеки» автором узагальнено теоретичні напрацювання вчених до трактування сутності поняття «енергетична безпека». В той же час, на наш погляд, не запропоновано належним чином авторського визначення даної дефініції, що потребує доопрацювання та уточнення.

2. На рисунку 1.11. «Класифікація та сутнісне наповнення загроз СЕБ, що мають місце у макроекономічному, мезоекономічному, мікроекономічному вимірах» автором нечітко прокласифіковано загрози системі енергетичної безпеки та їх інституційний взаємозв'язок (с. 84).

3. У назвах підрозділів 2.2. - 2.4. другого розділу дисертаційного дослідження має місце повторення перших чотирьох слів: «Особливості системності реалізації безпеки...». У назвах підрозділів 4.1. - 4.3. четвертого розділу має місце дублювання перших п'ятьох слів: «Оцінка стану та рівня безпеки...».

4. При написанні 2 розділу дисертації «Система енергетичної безпеки України: структура та галузеві ринки», на нашу думку, слід було в більшій мірі розкрити тлумачення системи енергетичної безпеки, її відмінність між

категорією «енергетична безпека».

5. З інформації таблиць 2.2. - 2.3. «Основні характеристики поступального та прогнозного варіантів розвитку енергетичної системи України» незрозуміло, яким чином прогнозний та поступальний сценарії розвитку впливають на вибір методів регулювання системи енергетичної безпеки (с. 115 - 116).

6. Назва таблиці 3.2 «Динаміка змін енергоємності України відносно світового показника світу за період 2000 - 2019 років за даними World Bank» суперечить змісту самої таблиці, в якій подана застаріла статистична інформація (с. 191).

7. У четвертому розділі дисертації на рисунку 4.23. «Удосконалена ринкова модель генерації та постачання електроенергії з використанням ВДЕ» було би корисним зобразити основні методи та інструменти регулювання цієї сфери, що дало б можливість більш в повній мірі охарактеризувати запропоновану модель.

8. Незрозумілим і недосконалим є запропонований автором у четвертому розділі алгоритм реалізації оцінки потенційних ризиків та загроз енергетичній безпеці держави задля прогнозу можливого становища системи енергетичної безпеки України (с. 405 - 406).

9. Рисунок 5.30 «Напрями формування та впливу ставки оподаткування на функціонування видобувних галузей в Україні» не розкриває інформації, поданої в його назві (с. 352).

На наш погляд, заявлені зауваження не впливають на загальну високу оцінку внеску автора у вітчизняну економічну науку та практику управління національним господарством, а окреслюють перспективи подальших досліджень у визначеному напрямку. Висловлені дискусійні положення не заперечують можливості існування авторського бачення шляхів вирішення формалізованої наукової проблеми.

Висновок про відповідність дисертації вимогам МОН України.
Дисертація Матійчука Любомира Павловича на тему: «Державне та ринкове регулювання системи енергетичної безпеки України» за змістом і оформленням

відповідає вимогам пунктів 7 та 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою КМУ №1197 від 17.11. 2021 року, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Матійчука Любомира Павловича на тему: «Державне та ринкове регулювання системи енергетичної безпеки України» є актуальним, змістовним, самостійно підготовленим дослідженням, яке є своєчасним та має вагомі теоретичні, методологічні та прикладні результати для економічної науки. Тема, зміст дисертації відповідають паспорту та напрямам спеціальності 08.00.03 - економіка та управління національним господарством, а її автор заслуговує на присудження йому ступеня доктора економічних наук за вказаною спеціальністю.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри бізнес-аналітики
та інноваційного інжинірингу
Західноукраїнського національного університету
Міністерства освіти і науки України

Неля ЧОРНА

Вручи надійшов 04.12.2023р.
Великий округар СОР 0 32.057.08
Алла Сергеев